

СТЕВАН ГАЈИЋ
Институт за европске студије
Београд

УДК 324(4):323(497.2+498)
Оригиналан научни рад
Примљен: 30.08.2019
Одобен: 12.09.2019
Страна: 153-166

АНАЛИЗА ИЗБОРА ЗА ЕВРОПСКИ ПАРЛАМЕНТ У БУГАРСКОЈ И РУМУНИЈИ

Сажетак: Избори за Европски парламент у Бугарској и Румунији окончани су надмоћном победом проевропских партија (посебно у Румунији), мање-више задовољних Европском унијом каква је сада. При томе је ентузијазам бирача у ове две суседне земље за евроизборе био драстично различит: док је у Румунији забележен историјски максимум, чему је донекле допринео и референдум о корупцији, у Бугарској никад није забележен овако низак одзив. Различит је и утицај који ће ови избори имати на домаћу политичку сцену. У Румунији су владајући социјалдемократи доживели тежак пораз, што не може проћи без последица на парламентарним изборима, док је у Бугарској померање политичког клатна било неупоредиво умереније. Дотле је заједничка тема политичара и јавности у обе земље била корупција, што није прошло без извесних потреса ни у Бугарској.

Кључне речи: Бугарска, Румунија, избори, Европски парламент, Европска унија, корупција, партије, одзив, мандати, цензус.

БУГАРСКА

На први поглед, политичка мапа Бугарске остала је мање-више иста као и пре избора за Европски парламент одржаних 26. маја ове године. Владајућа партија Грађани за европски развој Бугарске (Граждани за европско развитие на Бјлгария, ГЕРБ) премијера Бојка Борисова (Бойко Борисов) освојила је највише мандата у законодавном телу Европске уније – шест од 17, колико припада Бугарској. Заправо, ГЕРБ има пет европосланика, док је један мандат припао мањинском коалиционом партнеру Савезу демократских снага (Съюзът на демократичните сили, СДС). ГЕРБ у сваком случају контролише шест мандата у Европском парламенту, колико и до сада, при чему је повећан проценат гласова – 31,07, наспрам 30,40 одсто освојених на изборима 2014. године.¹

Опозициона Коалиција за Бугарску (Коалиция за Бјлгария), којом доминира Бугарска Социјалистичка партија (Бјлгарска социјалистическа партия,

¹ <https://www.politico.eu/2019-european-elections/bulgaria/>

БСП), остала је друга најјача политичка снага у земљи, чак је повећала број европосланика са дотадашњих четири на пет, док је у односу на претходне изборе, када је освојила 18,93 одсто гласова, овог пута осетно побољшала резултат са 24,26 процената.

Партија етничких Турака, Покрет за права и слободе (Движение за права и слободи, ДПС; турски *Hak ve Özgürlükler Hareketi*) Мустафе Карадаија (*Mustafa Karadayı*), остала је трећа странка по снази, али је пала са четири на три мандата. Такође је изгубила део бирачког тела – 16,55, уместо 17,27 одсто гласова колико је освојила пре пола деценије. Оснивач протурске партије је њен садашњи почасни председник Ахмед Доган (*Ahmed Dogan*), бивши припадник бугарске тајне службе.

Велики успех постигла је Унутрашња македонска револуционарна организација – Бугарски национални покрет (Вътрешната македонска револуционарна организација-Българско национално движение, ВМРО-БНД), млађи коалициони партнер ГЕРБ у Влади Бугарске, која је наступала самостално. Ова националистичка странка, коју предводи потпредседник Владе и министар одбране Красимир Каракачанов, освојила је два мандата са 7,36 одсто гласова. На чињеницу да ће тиме први пут после десет година, откад је Атака имала европосланике, у Европском парламенту седети неко из Бугарске ко се сврстава у тзв. евроскептике, пажњу је скренуо и Политико (*Politico*).²

Постојала је могућност да ВМРО-БНД изађе на евроизборе у коалицији Уједињени патриоти, коју чине још Национални фронт спаса Бугарске (Национален фронт за спасение на България) Валерија Симеонова и Атака Волена Сидерова, али су се изјаловили договори о томе ових трију идеолошки веома блиских партија. Очито су превладале сепаратне калкулације, иако се све три ове евроскептичне партије залаже за Европу нација и веома оштро се противе идеологији тзв. родне равноправности, односно „цендер идеологији”, као и мешању ЕУ у правне и образовне системе држава чланица. У сваком случају, избори су показали да ово размимоилажење није нанело никакву штету ВМРО-БНД, док су остале две партије прошле као „босе по трњу”, једва премашивши по један одсто гласова.

Изборни фијаско посебно је болан за Атаку, с обзиром на то да је та партија не тако давно, на изборима 2009. године, изборила два мандата у Европском парламенту са 14,4 одсто гласова, док је три године пре тога њен лидер Сидеров био победник првог круга председничких избора са безмало 20 одсто гласова. На парламентарним изборима у марту 2017. премашили су пристојних девет одсто гласова, али овај бродолом могао би угрозити и голи опстанак партије на политичкој сцени.

Списак партија које су избориле улазак у Европски парламент закључује Демократска Бугарска (Демократична България), коалиција коју предводе Демократи за јаку Бугарску (Демократи за силна България, ДСБ) Атанаса Атанасова, у којој су још Да, Бугарска! (Да, България!) и Зелена партија Бугарске

² Европски огранак истоимене америчке медијске корпорације са седиштем у Бриселу и канцеларијама у Лондону, Берлину, Паризу, Франкфурту и Варшави, који је од септембра 2014. удружен са немачким медијским концерном Аксел Шпрингер (*Axel Springer*).

(Зелена партија Бугария). На основу добијених 6,06 одсто гласова (нешто мање од 6,45 процената освојених 2014.), ова коалиција освојила је један мандат. Наглашено еврофилну ДСБ основао је 2004. године Иван Костов, бугарски премијер од 1997. до 2001.³

Од партија које нису прешле изборни цензус, најближа томе била је Воља – бугарски родољупци (Воља – Бугарските Родољубци), странка која се залаже за „Бугарску на првом месту” и „Европу јаким и независних нација”,⁴ са 3,62 одсто гласова, док се Покрет Обнови Бугарску (Движение Презареди Бугария), бивша Бугарска без цензуре (Бугария без цензура), постарао да остави најгори могући утисак. Јер, ако је Атака доживела изборни бродолом, како тек назвати катастрофу ове партије која је колико пре само пет година изборила два мандата у Европском парламенту са 10,66 одсто гласова, да би на овогодишњем изборном надметању задобила поверење само 0,20 одсто бугарских бирача!⁵

Истина је да ови избори нису много променили политичку мапу Бугарске, али су бирачи, ипак, послали неке значајне поруке политичкој елити.

На једну од тих порука, одмах после избора, указао је тренутно најпопуларнији политичар, председник Бугарске Румен Радев. Бугари, додуше, ни у претходним приликама нису показивали превелики ентузијазам за изборе за Европски парламент, али овако мали одзив (само 32,64 одсто)⁶ никад није забележен. Радев је одмах по објављивању резултата нагласио да је мизеран одзив „шамар за политичку класу”, али је додао и поруку која је више звучала као упозорење: избори не могу да служе као опроштајница за корупционашке скандале.⁷ Овој алузији није био потребан „превод”: Радев је јасно циљао на владајући ГЕРБ премијера Борисова.

Још оштрији био је бивши шеф кабинета председника Радева Иво Христов, који је изабран за европосланика на листи БСП, односно Коалиције за Бугарску. Он је, чак, довео у питање регуларност, рекавши да није убеђен да су ово били „часни и поштени избори” и да има „много сведочења о принуди, притиску”.⁸

Осврнувши се на велики корупционашки скандал потпредседника ГЕРБ-а, „десне руке Борисова”, Цветана Цветанова, који је куповао луксузне станове по цени која једва достиже трећину тржишне цене (исти греси су коштали фотеље једног министра и двоје заменика министра), Христов је рекао да је ипак унижавајући начин на који је Цветанов одстрањен.

Борисов је Цветанова четири дана после избора за Европски парламент принудио на оставку на све руководеће положаје у партији, а два месеца пре

³ <https://www.esiweb.org/index.php?lang=en&id=385>

⁴ <https://voliabg.com/>

⁵ <https://dariknews.bg/novini/evroizbori-2019/cik-obiavi-rezultatite-ot-izborite-za-evropejski-parlament-2168952>

⁶ <https://www.politico.eu/2019-european-elections/bulgaria/#92014>

⁷ <https://izbori.bnt.bg/analizi-single/rumen-radev-rezultatite-ot-izborite-ne-oproshtavat-politicheski-grehove/>

⁸ https://www.dnevnik.bg/politika/2019/06/03/3915082_cvetanov_da_suzdade_organizaciia_gerb_bushoni_predloji/

тога Цветанов је већ морао да напусти национални парламент (Народно скупштина на Република Бугарија) у којем је руководио парламентарном групом ГЕРБ-а.

Насупрот већинским оценама да је Борисов најзаслужнији што ГЕРБ нису потопиле корупционашке афере, Христов сматра да није премијер добио изборе за ГЕРБ, већ да су их добили „они који држе мреже и контролишу (изборне) комисије, наиме – Цветанов. Карактеристичан је начин на који је он одстрањен. Видите, о њему сада надмено говоре (људи из његове партије) и бацају га на ђубриште ГЕРБ-а”, а заправо им је он добио изборе. Ова тврдња утемељена је на чињеници да је Цветанов 12 пута веома успешно водио предизборне кампање ГЕРБ-а на разним нивоима, онако како их је водио и средствима која је користио.

Христов је резигнирано закључио да је победа ГЕРБ над БСП „победа апатије над здравим разумом”, додавши да је он очекивао „да ГЕРБ доживи потпун колапс, зато што не постоји друштво које толерише корупцију, али испада да је бугарско друштво некаква аномалија”.

Кад је реч о регуларности избора, знатно оштрија од Христове била је ВМРО-БНД Красимира Каракачанова, која стално инсистира на томе да има улогу да протурску ДПС „држи изван власти”, непрестано је сумњичећи за латентни сепаратизам. Заменик председника те партије Искрен Веселинов директно је оптужио ДПС за „бесрамну” куповину гласова.⁹

На сам дан избора огласило се и Тужилаштво Бугарске најавом да ће испитати 18 случајева (који нису повезани само са једном партијом) за које постоје сумње изборних манипулација,¹⁰ да би дан касније саопштило да ће испитати још два таква случаја.¹¹

Резултат анемичне БСП – која је рачунала да ће талас корупционашких скандала потопити владајући ГЕРБ – према Радану Каневу (Радан Кънев), једином европосланику Демократске Бугарске, обелоданио је неспособност бугарских социјалиста да се наметну као алтернатива власти. Он је указао да је БСП прокоцкала савршену прилику да потуче странку премијера Борисова, оптерећену тешким корупционашким скандалима и падом Цветанова. То се догодило зато што нико не верује да би оваква каква је сада БСП могла да побољша живот грађана, оценио је Канев, додавши да је владајућа партија ипак опоменута ниским одзивом бирача и добрим резултатима ВМРО-БНД и Демократске Бугарске. Према Каневу, ГЕРБ је од изборне хаварије спасло жртвовање Цветанова његовим одстрањивањем из парламента у време предизборне кампање.¹²

⁹ https://www.dnevnik.bg/bulgaria/2019/06/02/3914904_dps_neistovo_kupuvashе_glasove_obiavi_iskren_veselinov/

¹⁰ https://www.dnevnik.bg/bulgaria/2019/05/26/3911578_prokuraturata_razsledva_18_sluchaia_na_prestupleniia/

¹¹ https://www.dnevnik.bg/bulgaria/2019/05/27/3912019_prokuraturata_razsledva_kupuvane_na_glasove_v_pleven_i/

¹² https://www.dnevnik.bg/politika/2019/05/30/3914020_evroizborite_pokazaha_nesposobnostta_na_bsp_da_e/

ГЕРБ-у неколико месеци пред изборе нису цветале руже и због осталих корупционашких скандала, укључујући одговорност функционера владајуће партије за издавање лажних бугарских пасоша за турске и македонске држављане, затим због тога што су обелодањени сукоби унутар владајуће коалиције, а паду рејтинга кумовале су и оштре критике којима их подвргава председник Радев.

ГЕРБ и сам Борисов могли би да буду посебно рањиви због открића да министар финансија Владислав Горанов већ седам година бесплатно користи стан од 180 квадрата у једној вили у луксузном софијском насељу, који му је уступио један бугарски бизнисмен.¹³ Тај бизнисмен, син високог официра тајне комунистичке службе, наводно није тражио ништа заузврат, а, како сам Горанов каже, он не види у томе никакав сукоб интереса. Испоставило се, међутим, да од 2015. у министарству које води Горанов ради син тог бизнисмена и то као члан тендерских комисија.¹⁴ Тај случај подигао је приличну прашину јер Горанов није обичан министар: како спекулишу бугарски медији, Борисов овог свог штићеника, ако ГЕРБ добије и локалне изборе ове јесени, спрема за наследника. Нејасно је, међутим, да ли је премијер његов једини покровитељ.

Председница најјаче опозиционе странке БСП Корнелија Нинова (Корнелија Нинова) алудирала је на загонетног покровитеља, тражећи од премијера „да изађе и да каже да ли је Владислав Горанов његов министар или не”, запитавши га: „Ово је твој министар или можда није? Чији је? Ко је поставио Горанова? Ко ће носити одговорност за ово? Према Уставу и правилима то је премијер. Али да изађе и каже јасно: Горанов је министар ГЕРБ и ја носим одговорност за то. Или: Горанова ми је други поставио и тешко ми је да сносим одговорност за то”. Нинова је додала да је Горанов „јасан израз” модела закулисних радњи, непостојања институција, нарушених принципа државности и правне државе, „модела који БСП жели да промени”.¹⁵

Посебну тежину имају критике Радева, с обзиром на неспорну чињеницу да је он убедљиво најпопуларнији политичар и да је институција шефа државе једина која Бугарима улива поверење. Према анкетама из децембра 2018. године, 47 одсто Бугара одобрава деловање председника, а мање од петине (17 процената) не. Борисов има 30 одсто позитивни и 37 одсто негативни рејтинг, влада 17 одсто позитивни и 45 процената негативни рејтинг, а Собрање само осам одсто позитивни и чак 53 одсто негативни рејтинг.¹⁶ Поверење у тужилаштво, као и у све остале државне институције, сем председничке, такође је на критично ниским гранама.

Опозициону БСП од маја 2016. предводи Нинова. Сматра се да је њен највећи успех допринос победи Радева у новембру 2016. у председничкој трци.

¹³ https://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/bulgaria/2018/11/23/3350789_prokuraturata_proveri_ava_vladislav_goranov_z/

¹⁴ <https://bivol.bg/en/finance-ministers-godfather-provides-lavish-villa-as-well.html>

¹⁵ https://www.actualno.com/politics/kornelija-ninova-borisov-da-otgovori-koj-naznachi-goranov-news_709379.html

¹⁶ <http://www.intellinews.com/president-radev-emerges-as-bulgaria-s-new-saviour-150849/>

Њени критичари јој, међутим, руше рејтинг доводећи је у везу са руским пензионисаним генералом Леонидом Решетњиковом (Леонид Решетников) за кога тврде да је дугогодишња сива еминенција бугарске политичке сцене и да контролише више бугарских медија. Већина бугарских медија је ипак против Нинове, оцењујући да је она претња прозападној оријентацији земље. Ипак, Нинова (као и Радев) јавно увек изражавају лојалност ЕУ и НАТО-у.

У бугарским медијима доста се спекулисало да би рејтинг партије могао да подрије однос према Сергеју Станишеву (Сергей Станишев), претходнику Нинове на челу БСП, као и питање ко ће предводити листу, Елена Јончева (Елена Јончева), коју тужилаштво терети за прање новца,¹⁷ или, ипак, Станишев. Врх БСП одредио је Јончеву за носиоца листе, док је Станишеву као петом претило да остане „први испод црте”, што се ипак није догодило. Изборним исходом вероватно на ово неће бити стављена тачка, не само зато што се очекују даља превирања унутар БСП, него и зато што ГЕРБ, оптерећен корупционашким аферама, утиче – како га опозиција и део јавности сумњичи – на тужилаштво које терети Јончеву. Станишев је пре избора упозоравао да би унутрашња трвења могла да подрију потенцијал партије уочи избора за Европски парламент.

С друге стране, Нинова је оштро против истополних бракова и Истанбулске конвенције, као и Софија прајда, што изазива незадовољство групације Партије европских социјалиста (Party of European Socialists, PES) на нивоу ЕУ.¹⁸ Расположење бугарске јавности према ЛГБТ идеологији свакако одсликава и пресуда Уставног суда Бугарске, према којој су вредности које промовише Истанбулска конвенција у супротности са Уставом Бугарске.¹⁹

Познато је и у које ће групације у Европском парламенту ући бугарски представници и ту неће бити никаквих изненађења. ГЕРБ ће остати међу „народњацима”, групи Европских народних партија (The European People's Party group, EPP). Члан исте групације биће по свему судећи, као и до сада, и европосланик ДСБ, односно листе Демократска Бугарска. Посланици коалиције за Бугарску, предвођене БСП, биће и даље у саставу Напредног савеза социјалиста и демократа (Progressive Alliance of Socialists and Democrats, S&D). Партија етничких Турака ДПС остаје верна Савезу либерала и демократа (The Alliance of Liberals and Democrats for Europe Party, ALDE), који је после прикључења тој групацији партије француског председника Емануела Макрона (Emmanuel Macron) Република у покрету! (La République En Marche!) 12. јуна ове године променио назив у Обнови Европу (Renew Europe). Најзад, очекује се да се ВМРО-БНД прикључи евроскептичној групацији Европских конзервативаца и реформиста (The European Conservatives and Reformists, ECR).

После ових избора Бугарску очекују локални избори на јесен. Термин још није званично одређен, али се поновни излазак Бугара на биралишта

¹⁷ <https://balkaneu.com/opposition-bulgarian-socialist-party-to-begin-deciding-candidates-for-european-parliament-elections/>

¹⁸ <https://sofiaglobe.com/2018/06/11/differences-between-party-of-european-socialists-and-bulgarian-socialist-party-over-istanbul-convention-continue/>

¹⁹ <https://balkaninsight.com/2018/07/27/bulgaria-s-constitutional-court-says-istanbul-convention-not-in-line-with-basic-law-07-27-2018/>

очекује највероватније 27. октобра.²⁰ Биће то нова прилика за политичко сучељавање, при чему ће најважнија бити борба за градоначелника Софије, у којој ће несумњиво фаворити бити кандидати ГЕРБ и БСП. С једне стране ће засигурно бити садашњи челник бугарске престонице Јорданка Фандкова (Јорданка Фандџкова), а спекулише се да би кандидат социјалиста могла да буде национални омбудсман Бугарске Маја Манолова (Мая Манолова), премда је она избором на ту функцију од 2015. године, у складу са законом, престала да буде члан БСП.

Наредни редовни парламентарни избори у Бугарској требало би да буду одржани у мају 2021. године, али у овом тренутку нико не би могао да исклучи ванредне изборе, мада је готово немогуће да се то догоди до краја ове године, као што је овог јануара наговестио председник Радев. Јер, три изласка на биралишта у једној календарској години била би и превише. Али, оцена шефа државе да уопште није питање да ли ће бити ванредних избора „већ када” чини се тачном, не само због трвења коалиционих партнера у Влади Бугарске. Према речима Радева, превремени парламентарни избори су неопходни због: „Сламања корупције, повратка слободе говора, јер видите шта се догађа критичарима оних на власти; ради повратка грађанима осећања безбедности и правичности. И све то почиње бескомпромисном применом закона”.²¹ Радев је оптужио извршну власт за притиске на медије коју указују на корупцију, закључивши: „Уколико допустимо да буду прегажени последњи поштени новинари и медији којима је још дозвољено да критикују власт, изгубили смо битку за Бугарску као правну државу”.²²

РУМУНИЈА

Позиције присталица Европске уније, овакве каква је сада, у Румунији су остале стопроцентно чврсте и после избора за Европски парламент 26. маја ове године: и даље нико од изабрана 32 румунска европосланика (биће их 33 по изласку Велике Британије из Европске уније) није у тaborу тзв. евроскептика.

Однос снага на домаћој политичкој сцени, међутим, драматично је промењен драстичним падом владајуће Социјалдемократске партије (Partidul Social Democrat, PSD) – што је одмах резултирало притиском председника Румуније Клауса Јоханиса (Klaus Iohannis) и опозиционих партија на владу Виорике Данчиле (Viorica Dăncilă) да поднесе оставку – солидним растом опозиционе Националне либералне партије (Partidul Național Liberal, PNL) и снажним продором новоформиране коалиције Савез 2020. УСП ПЛУС (Alliance 2020 USR PLUS).

²⁰ <https://www.monitor.bg/bg/a/view/evrovot-na-26-maj-2019-mestnijat-shte-e-na-27-oktomvri-temata-prognoza-153170>

²¹ <http://www.intellinews.com/bulgaria-s-president-says-early-parliamentary-election-inevitable-155460/>

²² <https://www.mediapool.bg/prezidentat-bi-podkrepi-nov-politicheski-proekt-i-smyata-predsrochnite-izbori-za-neizbezni-news289145.html>

Друга упадљива карактеристика ових избора је висок одзив (51,07 одсто), највиши на евроизборима од уласка Румуније у Европску унију 2007. године (за разлику од суседне Бугарске у којој је забележен најнижи одзив икада). Овако висок одзив тумачи се великом мотивисаношћу бирача да се супротставе упорним покушајима владе (који су изазвали и дуготрајне масовне демонстрације) да пошто-пото отупи оштрицу борбе против корупције како се на њеном удару не би нашли високи функционери владајуће странке. Високом одзиву допринео је и референдум (необавезујући, али огромне политичке тежине), који је расписао председник Јоханис, на којем је огромна већина Румуна одбацила покушаје владе да на једва прикривен начин онемогући кажњавање високих функционера за корупцију. Тиме су бирачи у једном дану задали два снажна удараца владајућој партији и њеним мањинским партнерима.²³

Оваква политичка динамика произвела је и трећу карактеристику ових избора: досад незабележену брзину промене опредељења бирача. Анкете јавног мњења су само неколико месеци пред изборе давале једнаке шансе владајућој ПСД и опозиционој ПНЛ, (по око 27 одсто), с минималном, практично зенемарљивом, предношћу ПСД, али су бележиле да ПНЛ напредује у поређењу с претходним истраживањима. Истина, било је и истраживања која су ПНЛ давала предност, али не већу од тропроцентне.²⁴

Социјалдемократи су, међутим, пали на само осам мандата, јер је овог пута за њих гласало 22,5 процената бирача, што је историјски минимум ПСД на евроизборима. Пре ових избора имали су 16 посланика у Европском парламенту, на основу 37,6 одсто гласова освојених на изборима 2014. године (на парламентарним изборима у децембру 2016. за њих је гласало чак 45 одсто румунских бирача). Према подељеној оцени политичких аналитичара, једноставно им је на наплату испостављен рачун због корупционашких афере, оптужби за изборне преваре и формирање „организоване криминалне групе”.

Све то повезује се са лидером ПСД Ливијуом Драгнеом (Liviu Dragnea), годинама најмоћнијом политичком фигуром у земљи. Како сада ствари стоје, његова ера у политичком животу Румуније је окончана, пошто је дан после ових избора спроведен у затвор Рахова на ободу Букурешта, на издржавање правоснажне затворске казне од три године и шест месеци коју је потврдио Високи касациони суд Румуније. На толику казну Драгнеа је осуђен због фиктивног запошљавања двеју активисткиња ПСД у агенцији за заштиту деце, а оне су заправо наставиле партијске послове примајући све време плату од те агенције. Другим речима, новцем пореских обвезника плаћан је партијски рад. Драгнеу тек чека судски процес под оптужбом да је „створио криминалну групу ради исисавања готовине из државних пројеката”,²⁵ могућно и због изборних превара. Наравно, сам Драгнеа тврди да су све те оптужбе „политички мотивисане”.

²³ <https://www.reuters.com/article/us-eu-election-romania/romanians-punish-ruling-party-in-anti-graft-referendum-eu-poll-idUSKCN1SW0T6>

²⁴ <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/politica/un-sondaj-comandat-de-pnl-ii-pozitioneaza-pe-liberalii-pest-pe-psd-in-preferintele-alegatorilor-1097827>

²⁵ <https://www.bbc.com/news/world-europe-48421430>

Драгнеа није једини: низ функционера ПСД, од локалног до савезног нивоа, такође је на удару због корупције и других огрешења о закон, укључујући двојицу бивших лидера румунских социјалдемократа. Тако је Виктор Понта (Victor Ponta), премијер од 2012. до 2015. године, био под истрагом због корупције, док је оснивач партије Јон Илијеску (Ion Iliescu), председник Румуније од 1989. до 1996. и од 2000. до 2004. године, био суочен са оптужбама за злочин против хуманости због суровог гушења демонстрација рудара и индустријских радника у Букурешту у јуну 1990. Против Илијескуа и још двојице високих званичника, после истраге која је с прекидима трајала три деценије, у априлу ове године такође је подигнута оптужница²⁶ која их терети да су после пада румунског председника Николае Чаушескуа (*Nicolae Ceaușescu*) и његове супруге Елене, који су убрзо стрељани по кратком поступку, створили „општу психозу тероризма”. Према оптужници, то су постигли издавањем контрадикторних наредби безбедносним службама и војсци у намери да изазову хаос и размену „пријатељске ватре”, а крајњи биланс њихових поступака током критичних пет дана по паду Чаушескуа 21. децембра 1989. године била је смрт 862 грађана Румуније и рањавање 2.150, док је стотине других арбитрарно хапшено.

Све ово терало је воду на млин политичке конкуренције, тако да опозиционој Националној либералној партији (Partidul Național Liberal, PNL) сада припада 10 места у Европском парламенту, четири више него на изборима пре пет година. Гледано према процентима освојених гласова, резултат ПНЛ је још повољнији: 27 наспрам 15 одсто.

Ово је свакако и лични успех Лудовика Орбана (Ludovic Orban), који се после два безуспешна покушаја помогао места председника ПНЛ у јуну 2017. године. Орбан је познат по оштром језику: тако је пре нешто више од деценије, као министар саобраћаја, тадашњег шефа државе Трајана Басескуа (Traian Băsescu) називао „имбецилом”, а једном приликом и „последњим Сауроном који влада овим царством таме”.²⁷

ПНЛ је друга највећа странка у румунском парламенту, иза ПСД. На изборима за Европски парламент, либерали су 2007, 2009. и 2014. освајали између 13,4 и 15 одсто гласова, тако да је ово њихов историјски успех. У Европском парламенту ПНЛ је до 2014. била чланица групације Савез либерала и демократа за Европу (Alliance of Liberals and Democrats for Europe group, ALDE), али је од пре пет година променила табор прешавши у групацију „народњака”. Румунски либерали проповедају и економску (приватизација и денационализација) и социјалну либерализацију, док се у моралним и религијским питањима држе конзервативних начела.

Ветар у леђа овој партији давао је и бивши лидер либерала, председник Румуније од 2014. Клаус Јоханис (Klaus Johannis), који као шеф државе више не може да буде члан странке, али је оштрим критикама владајућих социјалдемократа несумњиво допринео успеху ПНЛ. Јоханиса крајем ове године чека трка за за други председнички мандат у чему га је ПНЛ већ званично подржала.

²⁶ <https://balkaninsight.com/2019/04/08/romania-indicts-former-officials-for-usurping-1989-revolution/>

²⁷ <https://evz.ro/orban-basescu-e-sauron-83936.html>

Ипак, највећи успех на изборима постигао је опозициони Савез 2020. УСР ПЛУС (Alianța 2020 USR-PLUS), коалиција наглашено антикорупционашке Уније спаса Румуније (Uniunea Salvați România, USR) и новоформиране изразито проЕУ Партије слободe и друштвеног јединства (Partidul Libertății și Unității Sociale, PLUS). Премашивши предизборне анкете, које су јој давале 15 до 17 одсто гласова,²⁸ ова коалиција је освојила 22,36 процената, што јој је донело осам европосланика.

Лидер УСР Дан Барна познат је по наглашеном истицању блискости партији француског председника Емануела Макрона (Emmanuel Macron) Република у покрету! (La République En Marche!). Истоветан став је одмах по избору за лидера ПЛУС крајем јануара ове године потврдио и Дачан Чолош (Dacian Cioloș), европски комесар за пољопривреду и развој села од 2010. до 2014. и премијер Румуније од новембра 2015. до јануара 2017. године, тако да формирање ове коалиције никог није изненадило.

За изненађење се постала Централна изборна комисија Румуније која је одбила да региструје листу ове коалиције – што није забележено никад после пада комунизма у Румунији – упркос томе што су задовољени сви законски услови, укључујући прикупљање више од 200.000 потписа за регистрацију.²⁹ Централна комисија нашла је типично бирократско објашњење: листе се региструју на основу званичног регистра политичких партија а у регистар нису уношене измене после 2016. године. То је изазвало талас протеста у Румунији, а и у иностранству, па и ироничне наслове попут „Ако не можеш да их победиш, забрани их”,³⁰ па је забрана регистрације брже-боље повучена.

Места у Европском парламенту избориле су још три румунске странке, свака по два: опозиционе За Румунију (Pro România) и Партија народног покрета (Partidul Mișcarea Populară, PMP) и провладин Демократски савез Мађара у Румунији (Româniai Magyar Demokrata Szövetség, односно Uniunea Democrată Maghiară din România, UDMR, на румунском).

Од те три странке, најбољи резултат остварила је партија За Румунију, коју је у мају 2018. основао бивши премијер Понта (и бивши лидер ПСД), освојивши 6,44 одсто гласова. ПМП Еугена Томака (Eugen Tomac) ће имати исти број мандата као и у претходном сазиву, али с нешто мањом подршком бирачког тела: 5,76 одсто, наспрам 6,21 одсто, колико јој је припало 2014. године. То важи и за странку румунских Мађара УДМР Хунора Келемена (Kelemen Hunor), која је сада тек пребацила цензус (5,26 одсто), док јој је поверење пре пет година поклонило 6,3 одсто бирача.

Међу губитницима најближи уласку у Европски парламент био је мањински коалициони партнер ПСД у влади, Савез либерала и демократа (Alianța Liberalilor și Democraților, ALDE), Калина Попеску-Таричеануа (Călin

²⁸ <https://www.romania-insider.com/european-elections-2019-romania-candidates>

²⁹ <https://europeangreens.eu/content/romania%E2%80%99s-alliance-2020-usr-plus-election-participation-rejection-must-be-overturned>

³⁰ <https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/news/if-you-cant-beat-them-ban-them-romanian-electoral-bureau-rejects-cioloș-alliance/>

Popescu-Tăriceanu). На основу анкета само пар месеци пре избора веровало се да има подршку око девет одсто бирача, али их је пребројавање у гласачким кутијама оставило на 4,11 одсто, испод цензуса. Очигледно, платили су цех учешћа у влади. Нема другог објашњења.

Приметно је да се и већински (ПСД) и мањински (АЛДЕ) партнер у влади – чак и очи и током румунског председавања Европској унији – нису устручавали да критикују Брисел, поручујући да „поједини ЕУ званичници третирају Румунију као другоразредну земљу”³¹ (високи функционер ПСД Михај Фифор), тврдећи да о стању у Румунији Европску унију медији „дезинформишу”³², а у другој прилици доводећи у питање саму законитост тзв. Механизма за сарадњу и верификацију³³ на основу којег Брисел процењује напредак судских реформи у Бугарској и Румунији откад су се те две земље придружиле ЕУ 2007. године (председница владе Данчила). Лидер АЛДЕ Попеску-Таричеану, пак, поручио је Европској комисији да има кризу легитимитета, као и да „непоштено третира” Пољску, Мађарску и Румунију, док би наговештена Европа у две или више брзина произвела „додатно оптерећење на путу ка консензусу”.³⁴ Одушак снажном незадовољству односом високих званичника Европске уније, посебно потпредседника Европске комисије Франса Тимерманса (Frans Timmermans), ПСД је показао чак и предизборним музичким спотом.³⁵

Показало се да су избори били важан тест после серије масовних уличних протеста којима су грађани изражавали нагомилано незадовољство стањем у земљи. Ти протести и унутрашњи политички сукоби потпуно су засенили румунско председавање Европској унији (јануар-јун 2019).

Као слаб прогнозер показао се POLITICO Europe, (уосталом као и већина других истраживача јавног мњења) према чијој анализи, објављеној само петнаестак дана пред изборе, цензус прелази само пет изборних листи: ПСД (са девет посланика; освојила је осам), ПНЛ (са осам посланика; освојила је десет), ПЛУС-УСР (са седам посланика; освојили су осам), АЛДЕ и За Румунију (по четири посланика; прва партија је остала испод цензуса, а другој је припало дупло мање мандата).³⁶ На крају је испало да су Румуни у Европски парламент послали шест листи, од којих су две анкетари превидели: УДМР и ПМП.

Распоред румунских посланика у Европском парламенту битан је за односе снага у Европској унији, с обзиром на то да је Румунија на шестом месту по броју европосланика, после Немачке (96), Француске (79), Италије (76), Шпаније (59) и Пољске (52).³⁷ Представници Румуније ући ће у три посланичке групације.³⁸ ПНЛ, УДМР и ПМП остају верни „народњацима”, групи

³¹ <https://www.apnews.com/58b3e44a8747471792bed36317faaad4>

³² <https://www.foxnews.com/world/romania-slams-eu-for-treating-it-as-second-rate-country>

³³ http://www.news4europe.eu/6375_european-union/5703079_romanian-prime-minister-confronts-ep-in-debate-about-rule-of-law.html

³⁴ <http://www.parl2019ro.eu/eu/dp.comunicat?idn=98&idl=2&idm=20>

³⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=VTliOGzh2cc>

³⁶ <https://www.politico.eu/2019-european-elections/romania/>

³⁷ <https://www.romania-insider.com/european-elections-2019-romania-candidates>

³⁸ <https://www.politico.eu/2019-european-elections/romania/#92034>

Европских народних партија (The European People's Party group, EPP). Ни ПСД са својих осам мандата неће мењати политички дрес који су носили и док су имали 16 европосланика: и даље ће бити у саставу Напредног савеза социјалиста и демократа (Progressive Alliance of Socialists and Democrats, S&D). Савез либерала и демократа (The Alliance of Liberals and Democrats for Europe Party, ALDE), који је после прикључења тој групацији партије француског председника Макрона Република у покрету! 12. јуна ове године променио назив у Обнови Европу (Renew Europe), биће појачан посланицима Савеза 2020. УСР ПЛУС и За Румунију.

Литература:

1. ACTUALNO.COM. (2018). *Bugarska politika*. [online] Dostupno na: https://www.actualno.com/politics/kornelija-ninova-borisov-da-otgovori-koj-naznachigoranov-news_709379.html [Pristupljeno 25. aprila 2019].
2. AP. (2018). *Romania politics*. [online] Dostupno na: <https://www.apnews.com/58b3e44a8747471792bed36317faaad4> [Pristupljeno 4. maja 2019].
3. Balkan Insight. (2018). *Bulgaria court*. [online] Dostupno na: <https://balkaninsight.com/2018/07/27/bulgaria-s-constitutional-court-says-istanbul-convention-not-in-line-with-basic-law-07-27-2018/> [Pristupljeno 26. aprila 2019].
4. Balkan Insight. (2019). *Romania Indicts*. [online] Dostupno na: <https://balkaninsight.com/2019/04/08/romania-indicts-former-officials-for-usurping-1989-revolution/> [Pristupljeno 4. maja 2019].
5. BBC News. (2019). *Romania corruption*. [online] Dostupno na: <https://www.bbc.com/news/world-europe-48421430> [Pristupljeno 4. maja 2019].
6. БИВОЉ. (2018). *Бугарска малверзације*. [online] Dostupno na: <https://bivol.bg/en/finance-ministers-godfather-provides-lavish-villa-as-well.html> [Pristupljeno 25. aprila 2019].
7. Българска национална телевизия. (2019). *Бугарска избори*. [online] Dostupno na: <https://izbori.bnt.bg/analizi-single/rumen-radev-rezultatite-ot-izborite-ne-oproshtavat-politicheski-grehove/> [Pristupljeno 29. maja 2019].
8. bne Intelli News. (2018). *Bulgaria president*. [online] Dostupno na: <http://www.intellinews.com/president-radev-emerges-as-bulgaria-s-new-saviour-150849/> [Pristupljeno 24. aprila 2019].
9. bne Intelli News. (2019). *Bulgaria president*. [online] Dostupno na: <http://www.intellinews.com/bulgaria-s-president-says-early-parliamentary-election-inevitable-155460/> [Pristupljeno 24. aprila 2019].
10. ВОЛЯ|Българските Родолюбци. (2019). *Бугарска партија*. [online] Dostupno na: <https://voliabg.com/> [Pristupljeno 29. maja 2019].
11. DARIKNEWS. (2019). *Bugarska izbori*. [online] Dostupno na: <https://dariknews.bg/novini/evroizbori-2019/cik-obiavi-rezultatite-ot-izborite-za-evropejski-parlament-2168952> [Pristupljeno 29. maja 2019].
12. digi24. (2019). *Rumunija sondaže*. [online] Dostupno na: <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/politica/un-sondaj-comandat-de-pnl-ii-pozitioneaza-pe-liberali-pest-psd-in-preferintele-alegatorilor-1097827> [Pristupljeno 4. maja 2019].

13. DNEVNIK. (2019). *Bugarska izbori*. [online] Dostupno na: https://www.dnevnik.bg/bulgaria/2019/06/02/3914904_dps_neistovo_kupuvashve_glasove_obiavi_iskren_veselinov/ [Pristupljeno 28. maja 2019].
14. DNEVNIK. (2019). *Bugarska politika*. [online] Dostupno na: https://www.dnevnik.bg/politika/2019/06/03/3915082_cvetanov_da_suzdade_organizacija_gerb_bushoni_predloji/ [Pristupljeno 29. maja 2019].
15. DNEVNIK. (2019). *Bugarska politika*. [online] Dostupno na: https://www.dnevnik.bg/politika/2019/05/30/3914020_evroizborite_pokazaha_nesposobnostta_na_bsp_da_e/ [Pristupljeno 2. juna 2019].
16. DNEVNIK. (2019). *Bugarska tužilaštvo*. [online] Dostupno na: https://www.dnevnik.bg/bulgaria/2019/05/26/3911578_prokuratatura_razsledva_18_slucaha_na_prestuplenia/ [Pristupljeno 28. maja 2019].
17. DNEVNIK. (2019). *Bugarska tužilaštvo*. [online] Dostupno na: https://www.dnevnik.bg/bulgaria/2019/05/27/3912019_prokuratatura_razsledva_kupuvane_na_glasove_v_pleven_i/ [Pristupljeno 28. maja 2019].
18. ESI. European Stability Initiative. (2009). *Bulgaria Kostov*. [online] Dostupno na: <https://www.esiweb.org/index.php?lang=en&id=385> [Pristupljeno 29. maja 2019].
19. EURACTIV. (2019). *Romania Registration*. [online] Dostupno na: <https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/news/if-you-cant-beat-them-ban-them-romanian-electoral-bureau-rejects-cioloss-alliance/> [Pristupljeno 4. maja 2019].
20. European Greens. (2019). *Romania elections*. [online] Dostupno na: <https://europeangreens.eu/content/romania%E2%80%99s-alliance-2020-usr-plus-election-participation-rejection-must-be-overturned> [Pristupljeno 4. maja 2019].
21. EVZ.RO. (2008). *Rumunija Sauron*. [online] Dostupno na: <https://evz.ro/orban-basescuc-sauron-83936.html> [Pristupljeno 3. juna 2019].
22. FOX NEWS. (2108). *Romania EU*. [online] Dostupno na: <https://www.foxnews.com/world/romania-slams-eu-for-treating-it-as-second-rate-country> [Pristupljeno 4. juna 2019].
23. Ibna. (2019). *Bulgaria opposition*. [online] Dostupno na: <https://balkaneu.com/opposition-bulgarian-socialist-party-to-begin-deciding-candidates-for-european-parliament-elections/> [Pristupljeno 26. aprila 2019].
24. KAPITAL. (2018). *Bugarska tužilaštvo*. [online] Dostupno na: https://www.capital.bg/politika_i_ekonomika/bulgaria/2018/11/23/3350789_prokuratatura_proveriava_vladislav_goranov_za/ [Pristupljeno 25. aprila 2019].
25. mediapool.bg. (2019). *Bugarska predsednik*. [online] Dostupno na: <https://www.mediapool.bg/prezidentat-bi-podkrepil-nov-politicheski-proekt-i-smyata-predsrochnite-izbori-za-neizbezhni-news289145.html> [Pristupljeno 24. aprila 2019].
27. MONITOR. (2018). *Bugarska izbori*. <https://www.monitor.bg/bg/a/view/evrovot-na-26-maj-2019-mestnijat-shte-e-na-27-oktomvri-temata-prognoza-153170> [Pristupljeno 25. aprila 2019].
28. news4europe. (2018). *Romania EU*. [online] Dostupno na: http://www.news4europe.eu/6375_european-union/5703079_romanian-prime-minister-confronts-ep-in-debate-about-rule-of-law.html [Pristupljeno 5. juna 2019].
29. Parliamentary Dimension. (2019). *Romania EU*. [online] Dostupno na: <http://www.parl2019.ro.eu/eu/dp.comunicat?idn=98&idl=2&idm=20> [Pristupljeno 5. juna 2019].
30. POLITICO. (2019). *Bulgaria elections*. [online] Dostupno na: <https://www.politico.eu/2019-european-elections/bulgaria/> [Pristupljeno 29. maja 2019].

31. POLITICO. (2019). *Bulgaria elections*. [online] Dostupno na: <https://www.politico.eu/2019-european-elections/bulgaria/#92014> [Pristupljeno 29. maja 2019].
32. POLITICO. (2019). *Romania elections*. [online] Dostupno na: <https://www.politico.eu/2019-european-elections/romania/#92034> [Pristupljeno 5. juna 2019].
33. Reuters. (2019). *Romania elections*. [online] Dostupno na: <https://www.reuters.com/article/us-eu-election-romania/romanians-punish-ruling-party-in-anti-graft-referendum-eu-poll-idUSKCN1SW0T6> [Pristupljeno 5. juna 2019].
34. Romania-Incider.com. (2019). *Romania elections*. [online] Dostupno na: <https://www.romania-insider.com/european-elections-2019-romania-candidates> [Pristupljeno 4. maja 2019].
35. Sofia Globe. (2018). *Bulgaria Europe Socialists*. [online] Dostupno na: <https://sofiaglobe.com/2018/06/11/differences-between-party-of-european-socialists-and-bulgarian-socialist-party-over-istanbul-convention-continue/> [Pristupljeno 26. aprila 2019].
36. YouTube. (2019). *Romania EU*. [online] Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=VTliOGzh2cc> [Pristupljeno 5. juna 2019].

ANALYSIS OF ELECTIONS TO THE EUROPEAN PARLIAMENT IN BULGARIA AND ROMANIA

Summary: Elections for the European Parliament in Bulgaria and Romania resulted in an overwhelming victory of pro-EU parties (especially in the latter), more or less content with the EU as it is today. That being said, the enthusiasm of voters in these two neighbouring countries was drastically different. In Romania it reached historical maximum, which was partly contributed by the referendum on corruption, while Bulgaria saw the lowest turnout of all times. The result is also in the impact of elections on domestic political scenes of the two countries. In Romania, the ruling social democrats experienced a bitter defeat, which will not pass without consequences in the upcoming parliamentary elections. At the same time, political balance was not disrupted so dramatically. The common theme for both the politicians and the public in both countries was corruption, especially in Romania, but the same topic caused a certain amount of political distress in Bulgaria too.

Key words: Bulgaria, Romania, elections, European Parliament, European Union, corruption, political parties, election turnout, mandates, election threshold.